

դերձ ատոր կարևորութիւնը, խորհուրդ չէ տուած համաժողովի նկատողութեան յանձնել զանոնք առ այժմ:

Այս տեղեկութիւններ ցոյց կուտան թէ Լօղանի Համալսարհայինը շատ փափուկ խնդիրներ ունի իր սեղանին վրայ: Ազօթքով, մասնաւոր պաշտամունքներով և խնամուած ու ընտրուած ճառախօսութիւններով պիտի խօսին ու պիտի խորհրդակցին այս բոլոր նիւթերու վրայ:

Լօղանի Մայր եկեղեցին և Համալսարանը տրամադրուած են պաշտամունքի և նիստերու համար: Հրապարակային ժողովներ ալ պիտի սարքուին, և այլազան երկիրներու և լեզուներու քրիստոնեայ ներկայացուցիչներ պիտի աշխատին զիրար հասկընալու:

Համալսարհային ժողովին պաշտօնական լեզուները պիտի ըլլան Բուսնէ, Բէն, Գերմաներէն և Անգլիերէն:

Ձեռք դիտեր թէ Հայց. եկեղեցին ինչ կերպով պիտի մասնակցի այս ժողովին:

Երուսաղէմի Ամեն. Պատրիարքը, Դուբան եղիչ Սրբաշան, ի պատօնէ (Ex officio) անգամ նշանակուած է Համալսարհային ժողովին՝ Արևելեան եկեղեցւոյ միւս պատրիարքներու հետ, թափուր տեղ մըն ալ նշանակուած է անդամացուցակի մէջ, և ասկէ զատ երեք անգամ վերապահուած է պաշտօնապէս նշանակուելիք երեք Հայ ներկայացուցիչներու համար (*):

ՏՕՆԱԿԱՆ

ՎԱՐԴԱՎԱՌ ԵՒ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ

Յուլիս և Օգոստոս ամիսներուն մէջ Հայաստանեայց եկեղեցին կը կատարէ երկու մեծ տօնախմբութիւններ, որոնք խորունկ նշանակութիւն մը ունին Հայոց կրօնական և ոգգային կեանքին համար:

Ասոնց առաջինն է Վարդավառ կամ Պայծառակերպութիւն (Ն. Տ. Յուլիս 24, Կիր.), իսկ երկրորդը՝ Ասուածածիւն (Ն. Տ. Օգոստ. 14 Կիր.):

Ա.

Վարդավառ . . .

Հայ լեզուին այն բառերէն է, որ ազ-

գային պատմութեան ամբողջ մէկ գրուած կը խտացնէ իր մէջ: Հայու հերմանս կրօնքէն յիշատակ մըն է այն, որ չէ ջրնջուած աւանդութիւն բոլորած կենդանի պատմութեան էջերէն, և ընդհակառակն ընդելուզուելով Աւետարանի պատմութեան ամէնէն սքանչելիներէն մէկուն վրայ, աւելի ևս զեղեցկացած ու բանաստեղծացած է. վասն զի Վարդավառ ո՛չ միայն կը փոխադրէ մեր միտքը Հայ պատմութեան վաղեմի փայլուն շրջաններուն, երբ Հայաստանի վարչական և զինուորական ոյժերը ի հանդէս կուգային իրենց պերճանքին բոլոր մեծ վայելչութիւններով՝ Բագրեանդի աշխարհաժողովին մէջ, ուր Հայոց «թագաւորն իր այրաբատեան չորս բիւր զընդունի, նախարարք ութ բիւր զուժարտակօք, 600 զաւառատեարք և 400 զահալա իշխանք, բազմութիւն կրօնական

(*) Նիւ Եորքի մէջ տեղի ունեցած Գործառնութեանց Յանձնաժողովին (Business Committee) Մարտ 18ի հաղորդագրութիւնէն կ'իմանանք որ Եւրոպոյ կաթողիկոսական պատուիրակը, Գրո. Եպս. Պապիւսեան, Համալսարհային ժողովի Գործադիր Յանձնաժողովին (Continuation Committee) անգամ նշանակուած է Վեր. Նազարեանի տեղ:

աւագ պաշտօնէից, ամենքն իրենց սեպուհներով, պաշտօնէիւք, ճորտերով. որով միայն քաղաքական, զինուորական և կրօնական ազգային հանդիսացեալք իրենց մարդիկներով, քանի մը բիւր կ'ըլլային զասի հասարակ զօրականէն: Իսկ բազմութիւն ազնուաց և ռամկաց՝ միլիոնաւոր պիտի ըլլային» (Ալիշան, Յուշիկք. Ա. 295-96), այլ նաև մեր միտքը կը սաւառնի Գալիլիոյ Թաբօրը, ուր Փրկչին աստուածային փառքերը լուսեղէն երևոյթով մը ճառագայթեցին, և Հայը սիրեց այդ լոյսի պատմութիւնը, և ատոր տօնը նոյնացուց և միացուց Վարդապետի կամ Հայկական հին Ամանորի տօնին հետ:

Մըշափ փառաւոր և զբաւիշ են մեր հին պատմութեան վարդապետան յիշատակները, այնչափ փառաւորագոյն են և հոգեզմայլ՝ Պայծառակերպութեան Տօնին իրականութիւնները Հայ քրիստոնէութեան պատմութեան մէջ:

Աւետարանին նպատակն է եղած մարդու հոգիին մշակումն ու զարգացումը, առանց ուրանալու մարմնին օրինաւոր իրաւունքները: Այս իրողութիւնը ապացուցուած է մեր Փրկչին կեանքով, որ սրբացուց մարդկային մարմինը՝ սպաննելով Մեղիք ըստուած թշնամին: Եւ սուրբ լերին վրայ կատարուած աշակերպութիւնը Անոր սուրբ կամ անմեղ հոգիին ճառագայթումն է:

Թէ մարդը կրնայ մաքրագործուիլ, սրբանալ, ուրիշ խօսքով, թէ մարդ կրնայ յաղթել մեղիին, ասիկա առասպել մը չէ: Մեղքն է որ կը խաւարեցնէ հոգին և կը խափանէ անոր ճառագայթումը: Մարդը օգտուած է այնպիսի ձգտումներով ու կարողութիւններով որոնք կրնան զինքն մեծցնել, փառաւորել, աստուածացնել: Եթէ մարդոց կարողութիւններն ու ծառայութիւններն են որ կը ցայտեցնեն անոնցմէ իւրաքանչիւրին նկարագիրը, և զանազանի կուտան անհատները իրարմէ, այն ատեն զիւրին է ըմբռնել թէ տարբեր է մեղքի շղթաներով պրկուած հոգիի մը տըխուր վիճակը, և տարբեր՝ անմեղ հոգիի մը զուարթ արտացոլումը:

Աշակերպութեան Տօնին մէջ հոգեբանական և կրօնական դաս մը կայ, հը-

րաչքէ մը աւելի, և այդ դասն է որ պէտք է հետաքրքրէ և խանդավառէ մեզ: Որովհետեւ Փրկչին աշակերպութիւնը Թաբօր լերին յատուկ երևոյթ մը չէ միայն: Փրկչին բոլոր կեանքը պայծառակերպութիւն մը եղաւ. Բեթղէնէ մի մտորին մէջ, Թաբօրի ամպերուն տակ և Գողգոթայի Քաշին վրայ միևնոյն պայծառացեալ գէմքն է Յիսուս-Քրիստոս: Խեփանոս քարերու տարափին տակ աշակերպեցաւ, և անոր գէմքը հրէշտակի մը՝ գէմքին պէս պայծառացաւ, Պօղոս Դամասկոսի ճամբուն վրայ աշակերպուեցաւ երբ գէմ գէմի եկաւ Փրկչին հետ, մեծապայծառ լոյսի մը շողումներուն մէջ. Ս. Գ. Լուսաւորիչ, Մեծն Ներսէս, Մեծն Սահակ՝ պայծառատեսութեան հերոսներ եղան. Մեսրոպ Մաշթոց լուսաւոր հոգիի մը փողփողումներուն մէջ նշանագրեց մեր այբուբենքը. և նոյն ինքն Ս. Մեսրոպ, իր աշակերաններէն Կորիւնին և Արձանին հետ իրենց աչքերով տեսան պատանի Դևոյդին գէմքին լուսաճաճանչ պայծառութիւնը, երբ ան կը քնանար . . . հոգեկան խաղաղութեան մէջ խորասուզ: Վահան Մամիկոնեան պատերազմի դաշտին վրայ զիտեց թէ ի՞նչպէս կը փայլէր ու կը փառաւորուէր իր եղբոր Վասակին գէմքը՝ նահատակութեան մը պայծառութեամբ . . . իրեն վախ ազդելու չափ (*):

Նայինք Թաբօրին և հրճուինք Պետրոս Առաքեալին զգացումներով, որ կը վկայէ թէ իրենց աչքերով տեսան Փրկչին աշակերպութիւնը և իրենց ականջներով լսեցին աստուածային ձայնը (Բ. Պետր. Ա. 15-18), բայց Հայ շարականագիրն հետ պէտք է նայիլ աւելի վերերը, իմանալի Թաբօրնէրը. այդ ձգտումին մէջն է ամէն մէկ հաւատացեալին պայծառակերպութեան գաղտնիքն ու ազդակը:

— «Համբարձցես ըզմեզ Տէր, առաւել քան ըզգալի զԹաբօրական ըզլեառքն, յեղմաբերէս եւ իմամալի խառնակ»:

(*) Դևոյդ երէցի եւ Վասակ Մամիկոնեանի պայծառակերպութեան հակիրճ մէկ վերլուծումը տուած եմ ուրիշ տեղ (ՏԵՍ ՏԱԻՐՈՍ, Ազատ Հայաթերթ, Պոստն, 1918, էջ 508-510):

Ք.

Աստուածածին . . .

Աստղիկին և Անահտին կրօնական յարգանք ընծայող հեթանոս Հայութիւնը, քրիստոնէականէ կտքը ամենեւին դժուարութիւն պիտի չքաշէր Տիրամայր Աստուածածնին տալ սրբութեան լուսապսակը քրիստոնէայ վաղեմի բոլոր եկեղեցիներուն հետ, և ներս անուշոյ պանծացնել իր բազմաթիւ սրբապատկերն ու խորանները:

— Ի՞նչ զարմանալի փոփոխութիւն եւ անմամտ մարտիրոս Աստղիկն եւ Անահայ ոսկէծղի ոսկեմայր անդրեաց տղ, փաթեայ խառն անուշ անուշ կերպարանաւոր անոնցմէ շատ եւ շատ մեծ, աստուծային խորունկ մը, ոչ լեռ եւ դաշտ կամ կնոջ դից, այլ **Մօր Աստուծոյ**, եւ անմամտին մօր, որ է ըսել կին եւ կոյս, միտք բառիւ՝ **Կուսամայր**, հրաշալի՝ բան, բայտ հեթանոսայ խմաստրեմէ վեր, ուր Աստղիկայ եւ Անահայ ցման մեծաւոր կոյսերը՝ դրին դարձանքն ի կապ անգարկեւէ կանանց. քրիստոնէայն՝ կուսի մը գերագոյն շնորհ իր յաւերժ կուսութիւնը ճանչնալով՝ հաւատաց զճա Մայր Աստուծոյ, եւ միայն միայն Աստուծոյ, որով եւ միայն Տիրուհի երկնից եւ երկրի» (**Ալիշան, Յուլիս, Ա.** էջ 303):

Տարակոյս չկայ որ Տիրամօր գաւած յարգանքը քրիստոնէական վաղեմի եկեղեցւոյն մէջ, արդիւնք է նեատորի դրապաշտիկ հաւատքին. վասն զի նեատոր՝ երբ կը մերժէր Յիսուս Քրիստոսի աստուածային ծնունդը Սուրբ Կոյս Մարիամէն, միանգամայն կ'ըսէր, Մարիամին համար թէ նէ Աստուածածին չէ, այլ պարզապէս Մարդասէն: Հալածանք տարածանք:

Որչափ հակառակութիւն ցոյց տրուեցաւ Մարիամի տիրամայրութեան դաւանանքին դէմ, այնքան տարածուեցաւ և հաստատուեցաւ այդ դաւանանքը: Իսկ թէ Հայաստանի եկեղեցին ո՞րչափ հաւատարիմ մնաց այդ դաւանանքին, բաւական է նկատի առնել ո՞չ միայն Հայոց եկեղեցւոյն համաձայնութիւնը ատոր, վաղեմի եկեղեցիներուն հետ, այլ նաեւ նոյն ինքն Հայուն ժողովրդական ըմբռնումներն ու աւանդութիւնները Աստուածածնի մասին, որուն համաձայն մինչև Բարթողիմէոս Առաքեալ և Լուսաւորիչ պէտք է վերանալ, գտնելու համար Տիրամօր Տօներուն ծագումն ու հաստատութիւնը:

Այս տողերուն նպատակը այդ չէ սակայն:

Աստուածածնի այս մեծազոյն և հրաշափառազոյն տօնին առթիւ եւ կ'ուզէի

մասնանիւ ընել Մայրութեան ընծայուած յարգանքը քրիստոնէական եկեղեցւոյ մէջ:

Բողոքական Ամերիկա Աստուածածնի Տօն չունի. բայց Ամերիկա տարին անգամ մը ՄԱՅՐԵՐՈՒ ՕՐ մը ունի, (Մայիսի Բրդ կիրակի) և այդ օր բոլոր Ամերիկա, առանց կրօնական խտրութեան, Մայրութեան տօնախմբութիւն մը կը կատարէ ընտանեկան յարկի տակ, եւ մայրեր մասնաւոր յարգանքի ու ակնածանքի առարկայ կ'ըլլան: Ամերիկայի այս տօնը եկեղեցական չէ, բայց անտարակոյս կրօնական խորունկ նշանակութիւն ունի:

Պէտք է ուշադրութիւն ընել որ յարգանքի գաղափարը կեդրոնացած է ՄՕՐ վրայ և ոչ թէ ԿՆՈՋ վրայ. վասն զի ամէն կին մայր չէ: Երկուքը իրարմէ տարբեր վիճակներ են ու իրարմէ տարբեր իրողութիւններ:

Հեթանոս Հայաստանի մէջ, Անանիոս՝ գիշուհին չէր անառակութեան և խննդութեան. նէ մալրն էր «ամենայն զգաստութեանց», որ ժամանակին հեթանոսական ըմբռնումովը կը մարմնացնէր աստուածացւումի բոլոր յատկութիւններն ու պայմանները, և հաւանաբար արժանի՝ էր պաշտամունքի: Ինչպէս կը տեսնուի, նոյն իսկ հեթանոս մօքի և հեթանոս կրօնքի մէջ, տիրող գաղափարն է մայրութիւնը կնոջ մը վրայ, իբրեւ աստուածային նկարագիր, որ կը խորհրդանշէ բեղմնաւոր կեանքը:

Եւ երբ Աստուածածինը գիտենք ո՞չ միայն իբրեւ Մայր Փրկիչին, այլ նաեւ իբրեւ տիպար մայր, այն ատեն սովորականէն տարբեր արժէքով կրնանք գնահատել ներառ տօնին նշանակութիւնը:

Մեր եկեղեցին ամէն օր, և պաշտամունքի ամէն պահուն, արձագանգը կուտայ քրիստոնէական հին եկեղեցւոյ ըմբռնումին հանդէպ Աստուածածնի իր երգերով ու մաղթանքներով, իր շարականներով ու աղօթքներով:

Նարեկացիին երկու աղօթանուէր բանաստեղծութիւնները, (Գուճարի խնդից և Արդ ի վերայ այսմանաց յուսանաւորեանց) բաւական են գաղափար մը տալու թէ իբրեւ Մայրութիւն ի՞նչ գիրք կը բռնէ Աստուածածին հաւատացեալ սրտի մը խորը:

Բայց արժէք մը պիտի չունենար Ս.

կոյս Մարիամ Եթէ նէ մայր չըլլար մեր
Փրկչին. և ո՛չ մէկ սուրբ արժէք մը պի-
տի ներկայացնէր քրիստոնէական եկեղե-
ցւոյ մէջ, Եթէ անոնց կեանքը դաս մը չի
պարտւնակէր հաւատացեալներու համար:

ՊԱՐԶ ՔԱՐՈՁՆԵՐ

ՆԵՁԵՐԸ

«Երանի՛կ ճեղց, զի նոյա
ժողովոյնցն զերկիր»:
(Մատթ. Ե. 5):

Ո՞վ կը հաւատայ, սա մեր դարուն մէջ,
այսպիսի խօսքի մը: Երկիրը հեղեղուն ժողովոյն
գոյթիւն . . . Ո՛ւր տեսնուած է որ հեղեղը
ժողովոյնցն ըլլան երկիրը. Ի՛նչ կը սորվեցնէ
մեզ պատմութիւնը. և Ի՛նչ կը տեսնենք ամէն
օր երկրի վրայ, և մանաւանդ սա օրերուն:
Ձէ՞ք տեսնէր որ հեղեղը ամէն օր կը ջախջախ-
ուին բռնակալներէ, և իրենց դիրքերէն կը հան-
ուին ու կը հեռացուին աւելի զօրաւորներէ և
հարպիկներէ: Այս իրականութիւնները տեսնելէ
վերջ, տարօրինակ չէ՞ խոստանալ երկիրը հեղե-
ղուն: Հասկնալի է երբ անոնց կը խոստացուի
ներքին խաղաղութիւն, քրտի ուրախութիւն,
Աստուծոյ հետ հաղորդակցութեան երջանկու-
թիւն. բայց երբ կը խոստացուի երկիրը, որուն
տիրանալու համար ինչքա՞ն արիւններ կը թափ-
ուին, Ի՛նչ անդթութիւններ ի գործ կը դրուին.
անհասկնալի կը մնայ շատերուն: Թերեւս ոմանց
կողմէ խորհուէր բնագրական ճշդում մը ընել.
և ստուգել կը գտնուին խումբ մը մեկնաբան-
ներ որ ուզելով Աւետարանը յարմարցնել ներկայ
կեանքի, կ'ընեն մեզ թէ բնագրին մէջ յիշա-
տակուած «Երկիրը» պէտք է հասկնալ «երկիրք»,
և թէ հետեւաբար Յիսուս կ'ուզէր միայնաբեկ
հեղեղը ծանուցանելով իրենց թէ անոնք պիտի
ժողովեին ուրիշ աշխարհ մը աստիճանական վերջ:
Բայց այս բացատրութիւնն ալ չի գոհացնիր: Շատ
որոշ է Յիսուսի խօսքը. ան որոշակի կը խոս-
տանայ հեղեղուն երկիրը իբր ժողովութիւն:
«Հեղ» կը նշանակէ հանդարտաբար. համբերա-
տար, քաղցրաբար մէկը, որ ո՛չ բռնաւոր է
և ոչ աշխարհակալ, և նոյն իսկ հակադրեալ է
այսպիսեաց: Ինչո՞ւ ուրեմն Յիսուս կը խօսի
այսպէս, Ինչո՞ւ կ'ախորժի դարձանել և, պիտի
բռնէ, ազնաւոր թողուլ իր ունեցեալները: Արդ-
եօք խօսելու եղանակ մըն է պարզապէս: Մարդ
կը տարուի խորհելու թէ Եթէ Քրիստոս ապրած
ըլլար մեր դարուն, Եթէ ան ներկայ ըլլար ներ-
կայիս զարհուրելի դէպքերուն պիտի չարտա-
յայտուէր այսպէս: Ներկայ աշխարհաստան դէպ-
քերուն հեւիհեւ հետեւողներ ըլլալով գրեթէ ամէն-
քաւ ալ՝ այն համոզման եկած ենք որ յաղ-
թութիւնը պիտի մնայ զօրաւորներուն և յա-
ջողակներուն և թէ վերջապէս հեղեղը կրնան
ապահով ըլլալ իրենց խորտակուելուն . . .

Ո՛չ սիրելիներ, ո՛չ, Յիսուս արտասանեց
պարզ և միանգամայն լիակամ այս խօսքը ամե-
նամեծ բռնակալներու օրով, և հետեւաբար

Շատ ուրախալի է որ մեր մէջ Աստուա-
ծածնի տօնը արդէն նկատուած է հայու-
հիւներու, աւելի ճիշդ բառով, Հայ մայրե-
րու տօն մը: Եւ Հայ մայրերէն շատեր ու
շատեր Տիրամօր բազմերանց անուններով
կոչուած են: Ասիկա չոյց կուտայ թէ ո՛ր-
չափ սիրուած ու յարգուած է «Մարիամ»
Մայր Քրիստոսի» Հայոց մէջ: Եւ սակայն
մեր մէջ Մայրութեան դադափարը, հա-
ւատքը և պարտքը սկսած է փոփոխուիլ
օտարալի և թեթևալի մտայնութիւննե-
րու ազդեցութեան ներքեւ:

Ամուսնութիւնը սկսած են օտարանալ
Մայրութիւնը և Տանիկները նուիրա-
գործող աստուածային օրէնքէն: Հաճոյքը
սկսած է հիմնակէտ ըլլալ ամուսնութեանց:
Բայց պէտք չէ մտահան ընել որ ազգի մը
աճման և ուժաւորման կեդրոնը Տունն է,
օրհնեալ տունը, որ կը պահէ մայրութիւ-
նը, և փոխադարձաբար մայրութիւնն է որ
ազրիւրը կ'ըլլայ օրհնեալ տան մը, ուր
կեանքը կ'աճի ու կ'ուճանայ, և կը դառ-
նայ վառարանը սիրոյ, զօրութեան, գոր-
ծակցութեան, հաւատքի, բարութեան,
ճշմարիտ աստուածապաշտութեան, ազ-
գային կեանքի գանձերուն և աւանդու-
թեանց պահպանումին, և մայրն է որ
կեանքը կուտայ այս բոլորին իր նուիրու-
մով: Այս է Աստուածածնի Տօնին կրօնա-
կան դասը մեր ժամանակին համար:

Բ. Ե.

